

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De antieke stad [Bespreking van: A. Zuiderhoek (2017) The Ancient City]

Hemelrijk, E.

DOI

[10.5117/TVGESCH2018.1.BOEK](https://doi.org/10.5117/TVGESCH2018.1.BOEK)

Publication date

2018

Document Version

Final published version

Published in

Tijdschrift voor Geschiedenis

License

Article 25fa Dutch Copyright Act (<https://www.openaccess.nl/en/in-the-netherlands/you-share-we-take-care>)

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hemelrijk, E. (2018). De antieke stad [Bespreking van: A. Zuiderhoek (2017) The Ancient City]. *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 131(1), 166-168.

<https://doi.org/10.5117/TVGESCH2018.1.BOEK>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Arjan Zuiderhoek, *The ancient city* (Cambridge University Press; Cambridge, 2017) xiv., 225 p., ill., krt., € 26,95 ISBN 9780521166010

De antieke stad

De Grieks-Romeinse wereld was een wereld vol steden, die functioneerden als centra van bestuur, rechtspraak, economie, religie en cultuur. Een boek over de antieke stad kan dan ook niet ontbreken in de serie *Key themes in ancient history*, waarin eerdere delen zijn gewijd aan slavernij, geletterdheid, vriendschap, sport en religie in de oudheid. Tegelijkertijd is het een vrijwel onmogelijke opgave om in minder dan tweehonderd pagina's recht te doen aan de enorme verscheidenheid van antieke steden vanaf het vierde millennium voor Christus tot in de late oudheid en van de Romeinse provincie Britannia tot het antieke Irak. Arjan Zuiderhoek, oud-historicus aan de Gentse universiteit, heeft zich dan ook niet ten doel gesteld alle perioden te bestrijken en alle facetten van het stedelijke leven in de

oudheid te behandelen. Hij concentreert zich op een aantal thema's die in zijn ogen kenmerkend zijn voor de Grieks-Romeinse stad vanaf de Homerische tijd (achtste-zevende eeuw v. Chr.) tot in de late oudheid (vierde-zesde eeuw na Chr.). Zijn doel is inzicht te bieden in de essentie van de antieke stad als inleiding voor studenten en andere belangstellenden, en als vergelijkingsmodel voor onderzoekers van steden in andere perioden en werelddelen.

Het woord 'antiek' in de titel moet dus worden opgevat als 'Grieks-Romeins'. Zuiderhoeks nadruk ligt daarbij op de centrale periode van de Grieks-Romeinse geschiedenis, vanaf het klassieke Griekenland, met name Athene, in de vijfde en vierde eeuw voor Christus tot de ongeveer tweeduizend steden onder het Romeinse rijk in de tweede en derde eeuw

na Christus. Daarmee kiest hij voor een periode die goed gedocumenteerd is en, naast grote onderlinge verschillen, een zekere continuïteit kende in de inrichting van het stedelijke leven. Met uitzondering van twee hoofdstukken die gewijd zijn aan chronologische ontwikkelingen (2: de verspreiding van steden en 10: veranderingen in de late oudheid) is het boek thematisch opgezet.

In zijn eerste hoofdstuk gaat Zuiderhoek in op de vraag ‘wat is een (antieke) stad?’ Welke kenmerken zijn essentieel voor een stad en wat was typerend voor de antieke stad? Hier besteedt hij speciale aandacht aan de verschillen tussen Grieks-Romeinse en middeleeuwse steden, een discussie die begonnen is met Max Weber en waarin de oud-historicus Moses Finley een grote rol heeft gespeeld. Het debat over de antieke ‘consumptiesteden’ tegenover de ‘productiesteden’ van middeleeuws Europa, en de discussie over de antieke economie die hieruit voortvloeide, worden door Zuiderhoek uitgewerkt in hoofdstuk 3 over de relatie tussen stad en platteland. Zonder het idee van de antieke ‘consumptiestad’ helemaal op te geven laat hij zien dat deze een bloeiende handel en ambacht en een dynamische economie zeker niet in de weg staat.

In de thematische hoofdstukken die de kern vormen van het boek komt telkens een belangrijk aspect van de Grieks-Romeinse stad aan de orde: de stedelijke ruimte en hygiënische levensstandaard (4), burgerschap en politiek (5), rituelen, collectiviteit en identiteit (6), sociale structuur en mobiliteit (7), stedelijke economie (8) en stad en staat (9). Binnen deze hoofdstukken legt Zuiderhoek de nadruk op de overeenkomsten tussen antieke steden om een helder beeld van de Grieks-Romeinse stad te scheppen als model voor vergelijking met andere periodes. Zelfbestuur door een gemeenschap van volwassen mannelijke burgers via stadsraad, volksvergadering en gekozen

magistraten lijkt daarbij een van de opvallendste kenmerken, naast een aantal herkenbare constanten in de gebouwde omgeving (forum/agora, monumentalisering openbare ruimte), in de sociale hiërarchie en in de relatie tussen elite en burgergemeenschap (o.a. patronage en weldoen).

Zuiderhoek bespreekt de verschillende thema’s aan de hand van welgekozen voorbeelden en zijn literatuurverwijzingen helpen de geïnteresseerde lezer verder. Het is merkbaar dat zijn expertise vooral bij de Griekse stad ligt; steden in het westelijk deel van het Romeinse rijk en in Republikeins Italië komen minder aan bod. Bovendien springt Zuiderhoek soms nogal abrupt heen en weer tussen de klassiek Griekse stad (Athene) uit de vijfde eeuw v. Chr. en de steden in de Romeinse wereld in de eerste drie eeuwen van onze jaartelling. Maar de enige echte tekortkoming van dit boek is de volledige afwezigheid van de rol van gender. Niet alleen komt dit begrip niet voor, maar het negeren van meer dan veertig jaar onderzoek naar vrouwen in Grieks-Romeinse steden heeft tot gevolg dat zelfs basiskwesties als vrouwelijk burgerschap onduidelijk of onjuist verwoord worden. Om een voorbeeld te geven: op p.96 worden vrouwen in Romeinse steden samen met vrijgelatenen en slaven ten onrechte onder de ‘non-citizen groups’ geschaard; op p.100 vallen ze buiten de ‘citizens proper’ (waarmee kennelijk burgers met politieke rechten bedoeld worden), op p.113 worden ‘vrouwen’ in Athene op één lijn gesteld met *metoiken* en slaven (niet-burgers), maar op p.115 wordt er een onderscheid gemaakt tussen vrouwelijke burgers en vrouwelijke *metoiken*. De invloed van gender – inclusief (idealen van) mannelijkheid – op burgerschap, religie, stedelijke rituelen, sociale hiërarchie en identiteit had de discussie van bijna alle hoofdstukken kunnen verrijken en het

ontbreken van vrouwelijke priesterschappen, stedelijke patronage en – al dan niet nominale – magistraturen is een groot gemis in een boek dat een vergelijkingsmodel wil bieden voor onderzoekers van andere perioden. Dit doet overigens niet af aan Zuiderhoeks knappe prestatie om in kort bestek een uitstekende inleiding te bieden in een zo divers onderzoeksveld als de antieke stad.

Met zijn thematische opzet en heldere schrijfstijl richt Zuiderhoek zich tot een breed publiek van studenten en onderzoekers. Door

de beknoptheid van het boek vergen sommige discussies wel enige voorkennis van de lezer, zowel op het gebied van de oude geschiedenis als van de besproken theoriën. Voor de beginnende student is dit boek daardoor te hoog gegrepen, maar gevorderde studenten en stadshistorici zullen in dit breed opgezette en goed geschreven boek zeker iets van hun gading vinden.

Emily Hemelrijk, Universiteit van Amsterdam